

LÜBNAN KONSOSİYONEL (CONSOCIATIONAL) DEMOKRATİK SİYASAL SİSTEMİNİN AÇMAZLARI VE BAŞARISIZLIĞI

Süleyman ELİK*

Öz

Batı emperyalizminin Orta Doğu'da oluşturduğu yapay ülkelerden biri olan Lübnan'ın siyasal sisteminin oluşumu birçok iç ve dış dinamik unsuru kendi içinde barındırmaktadır. Bu unsurların en önemlisi, ülkenin dinsel ve etnik yapısının heterojen olması ve dış ülkelerin müdahalesini kolaylaştırmış olmasıdır. Dolayısıyla, Lübnan'ın dış ülkelerin üzerinde güç mücadelesi verdikleri açık bir alan olması ulus-devlet inşa etmenin önünde büyük bir engel olarak değerlendirilebilir. Ülkedeki dini ve etnik mozaik yapı kırılğan bir siyasal kültürü doğurmuş ve nihayetinde bu durum iç savaşı tetiklemiştir. Lübnan siyasal sistemi Osmanlı İmparatorluğu idaresinde Emirlikler(1523-1842), Çifte Kaymakamlık(1842-1861), Mutasarrıflık(1861-1915) sistemleri şeklinde evrilirken, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Fransız Manda yönetimine girmiştir. Bu yönetim tarzı daha çok Cemiyet-i Akvam'ın (League of Nations) kurmuş olduğu esaslara göre oluşturulmuştur.1943'teki bağımsızlık sonrası Lübnan'ın geçmekteki deneyimlerinin bir devamı niteliğinde olarak ve ülkeye has biçimde Konsosiyonel olarak adlandırılan yetki paylaşımı sistemi kurulmuştur. Bu sistem, sözlü anlaşmaniteliğindeki1943 Milli Mutabakatı çerçevesinde oluşmuş ve 1989 Taif Antlaşması ile tekrar gözden geçirilerek güç paylaşımı sistemi yenilenmiştir. Buna göre, Cumhurbaşkanı'nın Marunî elit ailelerden, Başbakanın Sünni elit ailelerden, Meclis başkanının Şii gruplardan seçilmesi öngörülmüştür. Dört yıllık dönem için seçilen ve 128 kişiden oluşan parlamenter sistemde, milletvekilleri esasında feodal nitelikteki büyük aileler/klanlar arasından seçilmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümetin en yetkin kurumu olarak, milleti birleştirici, anayasa ve ülkenin bütünlüğünü koruyucu bir makam olarak görülür. Ancak cumhurbaşkanının gücü, Taif Antlaşmasıyla biraz daha sınırlandırılmıştır. Bu makale her ne kadar betimleyici bir karakter arz etse de, çizdiği siyasal portre Orta Doğu da yaşanan krizlerin bir iz düşümünü sunmaktadır. Bu durum savaş sonrası yeniden yapılandırılacak olan Irak ta ve Suriye de yeni bir sistem önerisi olarak tartışılmaktadır. Biz bu makalede Lübnan siyasal sisteminin toplumsal uyumu ve barışı sağlayacak bir sistem olamayacağını bilakis kargaşa ve kaosu sürekli hale getireceği iddiasındadır. Makale de yürürlükte olan Irak ve Suriye siyasal sistemlerini konu dışında tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İç Savaş, Konsosiyonalizm, Filistinli Mülteciler, Hizbullah

---

* Yrd. Doç. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi

THE FAILURE AND CRISIS OF LEBANESE DEMOCRATIC POLITICAL SYSTEM

Abstract

Lebanon could be identified as a fragile and fractured state due to the construction of strong religious and ethnic identities engineered by the colonial administration. Some scholars define Lebanon as a mosaic society, which reflects the main characteristics of the Middle Eastern state and societies. However, the political system of Lebanon is significantly different from other regional countries, which are mostly monarchical, or authoritarian. Since the declaration of the independence from the French Mandate in 1943, National Pact is the main source of the Lebanese political system, namely consociational system. The Lebanese political system is based on the principles of separation, balance, and cooperation amongst the powerful fiefdom families. In terms of power sharing, President has been elected from Maronite families, Prime Minister has been elected from Sunni families and Parliamentary speaker has come from Shia groups. Members of the Parliament all of them are also elected from feudal families that legacy passes from noble families to other noble families. According to the Constitution legislative body consists of 128 deputies who are elected directly by the people for a four-year term. The President strives to ensure respect for the Constitution and safeguards Lebanon's independence and territorial integrity. He is considered to be the symbol of unity while the position of the Prime Minister has more power than the President after the Taif agreement in 1989. The Prime Minister is appointed on the basis of Parliamentary consultations that are binding. Though this article can be defined as a descriptive work, it will provide a great variety of option and experience for rehabilitation of post-war Iraqi and Syrian political system. The main argument in this article is that Consociational system of Lebanon does not work for both countries. It rather introduce more chaos and stability in these countries.

Keywords: Civil War, Consociationalism, Palestinian Refugees, Hezbollah

Giriş

Lübnan bölgesi gerek etnik gerekse dini unsurlarıyla çok farklı kültürleri içinde barındıran ve zamanla Orta Doğu'nun minyatür bir kopyası olarak ortaya çıkan tampon bir bölgedir. Bölge, Hristiyan Marunîleri ilk dönem Hristiyan kültürünün temsilcisi olduğu gibi, Cebel-i Amal bölgesi Şii ulemanın yetiştiği dini havzaların en önemli merkezlerinden biri olarak görülür. Napolyon'dan beri Fransız etkisinin Hristiyan Marunîleri üzerine yoğunlaşarak devam etmesi ve benzer şekilde Safeviler döneminde de İran'a Şiiliği taşıyan Cebel-i Amal ulemasının oynadığı rol kaçınılmaz bir jeopolitik vaka doğurmuştur. 16 yüzyıl boyunca şiileşen İran ve Lübnan bağlantısı, siyasal anlamdaki bağ ve vesayet, 1979 İran İslam devriminden sonra kurulmuştur. Lübnan siyasal sisteminin en önemli aktörlerinden biri olarak kabul edilen Hizbullah, aynı zaman da bölgede devlet olmayan aktör olarak, İran'ın bölgesel jeopolitiğine hizmet ettiği görülür.

Lübnan iç savaşının en önemli nedenlerinden biri güçlü dinsel kimliklerin siyasal taleplerine ilaveten, Collier-Hoeffler'in modeline göre, iç savaş nedeniyle dışarıya göç eden Lübnanlıların daha sonra iç savaşı destekleyen ekonomik bir mekanizma kurarak iç savaşın devam ettirilmesidir¹. Dolayısıyla Osmanlı ve Fransız manda yönetiminde gelişen güçlü siyasal kimlikler iç ve dış denklemi besleyerek alt milli kimlikleri canlı tutmuştur. Filistin mültecilerinin ve gerillalarının Lübnan'a yerleşmeleri, Arap-İsrail savaşlarının Lübnan bölgesine sıçramasıyla sonuçlanması, Lübnan siyasal ve sosyal hayatında ciddi sonuçlar doğurmuştur. Bölgesel güçlerin, Lübnan'ın siyasal yapısını kendi çıkarları için kullanma alanı olarak kullanmalarında Filistinli mülteciler faktörü önemli rol oynamıştır. Bu durum Lübnan'ın, daha sonra kurulan Hizbullah'ın İsrail'e karşı giriştiği savaşlarda İran ve Suriye'nin ön cephe stratejisinin konumlandığı bir bölge olarak kullanması da siyasal sistemi zayıf ve güçsüz bırakmaktadır.

Lübnan Siyasal Sisteminde Osmanlı Mirası

Türklerin Orta Doğu'ya girmeleri, Anadolu'ya girmeden yaklaşık üç yüzyıl önce olmuştur. Osmanlı öncesi dönemde, Türklerin Mısır ve İran üzerinde politik hâkimiyeti olmasına rağmen, Arap bölgelerine girişi ve yeni bir politik kültür ve sistem kurmaları 16. yüzyılın başlarından itibaren başlamıştır. Genelde Mısır'da kurulan Türk İslam devletlerinden İhşitler, Tulunoğulları, Eyyubiler ve Memlükler Orta Doğu'da bir devlet sistemi kuran devletler olarak sıralanabilir. Osmanlı hâkimiyetinin Orta Doğu'da kurmuş olduğu siyasal sistem Lübnan bölgesi özelinde bakıldığında diğer bölgelerden farklılık arz etmektedir (Farah, 2000). 1516'da Osmanlı hakimiyetine giren Lübnan, Şam valiliğine bağlı olarak yerli emirlikler aracılığıyla idare edilmiştir. Ekrem Buğra Ekinci (1998) "*Lübnan'ın Esas Teşkilatı Tarihçesi*" adlı çalışmasında, Osmanlı idaresindeki Lübnan siyasal sistemini üç aşamada ele almıştır. Bunlar *Emirlik Sistemi (1523-1842)*, *Çifte Kaymakamlık Sistemi (1842-1861)* ve *Mutasarrıflık Sistemi (1861-1915)* olarak dönemselleştirilmiştir.²

Osmanlı devletinin çok kültürlü sosyal ve siyasal yapısındaki esneklik ve merkeziyetçi olmayan bakış açısı, Lübnan bölgesinin her ne kadar isyanlar olsa da, merkeze bağlı olarak kalmasını engellememiştir. Osmanlı Ayanlık sisteminden sonra kısmi derebeylerin türemesi³ ve daha sonra merkeziyetçi eğilimler Arap milliyetçiliğinin ilk kıvılcımlarını doğurmuş ve bir edebiyat

---

¹ Collier, Paul and Anke Hoeffler, *On Economic Causes of Civil War*. Oxford: University of Oxford. Centre for the study of African economies, 1998.

² Ekinci, Ekrem Buğra, "Lübnan Esas Teşkilat Tarihçesi", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt.31, s3, 1988.

³ Sadat, Deena R. Urban, *Notables in the Ottoman Empire: The Ayan*, 1969.

akımı olarak doğup militaristleşmesi arkasından da siyasallaşması Birinci Dünya savaşına kadar sürmüştür⁴. Şerif Hüseyin'in önderliğinde Osmanlıya karşı ayaklanma, Arap ve Türkler arasında büyük bir travma yaratmıştır. Arap isyanlarının ilk başlangıç noktalarından biri olan Lübnan bölgesi daha sonra Batı sömürgeciliğinin ana merkezi üstlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı idaresinde Lübnan'a bakıldığında 1881 öncesi ve sonrası isyanları, siyasal sistemin evrilmesini sağlamıştır. İsyenların temel sebebi de güçlü dini kimliklerin siyasal iktidarda merkeze gelme mücadelesi olarak değerlendirilebilir. Güçlü fakat sayıca az olan bu kimlikler, dış desteğe her zaman ihtiyaç duydukları için dış müdahaleye de açık hale getirmiştir.

1861 İç Savaşının Siyasal Sistemdeki Sonuçları

1861 isyanı, 1830'lardan itibaren başlamış ve ülkede huzursuzlukları artırmıştır. Bunun sebepleri arasında artan nüfus karşısında toprak idaresinin köylülerin ihtiyacına cevap verememesi ve yerel iktidardan hoşnutsuzlukları sayılabilir⁵. Osmanlı'nın Lübnan'da doğrudan denetim sağlama girişimleri, Britanya ve Fransa'nın müdahaleleri nedeniyle başarılı olamaması, yüzyıllardan beri korunan ortak yaşam kültürünü bozmuştur.

Fransa'nın, Lübnan ile ilgisinin tarihsel kökenleri Haçlı Seferleri'ne dayansa da, Fransa ve Katolik Kilisesi'nin Lübnan'daki Hristiyanları desteklemesi 17. yüzyılda misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde başlamıştır. Fransa hükümetleri Orta Doğu'da jeopolitik bir etki alanını yaratma stratejisinde, Lübnan'ı ana üst almalarına neden olmuştur. Bölgeye dışarıdan dinsel gerekçeli müdahale, aslında bir başka çatışmanın da habercisiydi. Kudüs ve Doğu Akdeniz'in bu dinsel çeşitlilikleri bir arada yaşatma kültürü bu bölgeyi diğer bölgelerden ayırmaktadır. Fransa'nın Lübnan Marunî Hristiyanlarıyla olan münasebeti ve onları kayırma politikası zamanla kışkırtmaları doğurdu ve 1860'da bir çatışmaya yol açtı⁶. Bu çatışma Lübnan iç savaş serilerinin başlangıcı olarak görülür. Dürziler ve Marunîler arasında meydana gelen iç savaşta, 11 bin civarında Hristiyan nüfus hayatını kaybetti. Fransız kuvvetlerinin Marunîleri korumak bahanesiyle Beyrut'a girmesi, fiziki olarak yapılan ilk Batılı müdahale olması açısından önemlidir. Lübnan'daki bu iç savaşın sebebi, sanayileşme ve sömürge kapma sürecindeki Avrupa'nın bir ticarî krizi esnasında ortaya çıktı. Lübnan'da iç savaş bu bakımdan Osmanlı reformlarına

---

⁴ Masters, B. A. The Arabs of the Ottoman Empire, 1516-1918: A social and cultural history, Cambridge University Press, 2013.

⁵ Abu-Husayn, Abdul-Rahim, The View from Istanbul: Lebanon and the Druze Emirate in the Ottoman Chancery Documents, 1546-1711, London: Centre for Lebanese Studies in association with I.B. Tauris Publishers, 2004.

⁶ Shehadi, Nadim, and Dana H. Mills. Lebanon: A History of Conflict and Consensus. London: Centre for Lebanese Studies in association with I.B. Tauris, 1988.

ve Avrupalıların bu reformlarla bağlantılı olan çıkarlarına muhalefetin bir sonucu olarak görülebilir⁷.

Osmanlı Devleti, Fransa, İngiltere, Avusturya, Prusya ve Rusya arasında imzalanan ve içeriği Lübnan'ı kapsayan 9 Haziran 1861'de "*Beyoğlu Protokolü*" olarak bilinen antlaşma 1861 İç Savaşı'nı çözülebildi. Antlaşmanın sonucu olarak Lübnan, imtiyazlı bir bağımsız sancak durumuna getirildi. Antlaşmayla Lübnan Sancağının 1864'te küçük değişikliklere uğrayan bu statüsü Birinci Dünya Savaşı sonlarına kadar sürdü.⁸

Bugün Lübnan adıyla anılan ülke toprakları 1861'den itibaren, Osmanlı Devleti tarafından atanan ve doğrudan İstanbul'a karşı sorumluluk taşıyan, Lübnanlı olmayan bir Osmanlı Hristiyan Mutasarrıf tarafından yönetilmiştir⁹. Fakat dış güçler, emperyalist politikaları nedeniyle, Lübnan'da farklı grupları desteklemiştir. Fransa Katolik Marunîleri, Rusya Ortodoksları, İngiltere Dürzileri himaye etmiştir.

Osmanlı Devleti hakimiyetinin ilk yıllarında Beyrut, eyalet statüsünde değildi. Sayda ve Beyrut sancakları Şam Eyaleti'ne bağlı sancaklardı. Daha sonra 1660'da Sayda Eyaleti oluşturuldu. Osmanlı Padişahları Lübnan'daki feodal yapıya fazla dokunmamışlar, buradaki beyleri Sayda valiliğine bağlamalarına rağmen bu beyler yarı bağımsız bir düzen içerisinde kalmışlardır¹⁰.

Bu temsili sistemin izleri yukarıda bahsettiğimiz Osmanlı idaresindeki Lübnan da görülebilmektedir. Ömer Paşa'nın 1842'de kurduğu 10 kişilik dini temsil konseyi ve 1860'daki Mutasarrıflık sisteminin bu Konsey'in yapısını bazı değişiklikler yaparak koruması *Konsosiyonalizm* sisteminin izlerini Osmanlı siyasi sisteminin içinde bulabilmektedir¹¹.

Büyük Lübnan Projesi 1915-1920

Yaklaşık 400 yıllık Osmanlı hakimiyetinde Türk-Arap ilişkilerinin inişli çıkışlı sürdürülmesine rağmen, 1916-1918 Arap isyanıyla, Türk-Arap ilişkileri ciddi bir travma yaşamıştır¹². Osmanlı Devleti'nin Paris Antlaşması'nda sunduğu *Ahdi-Milli* beyannamesi Batı karşısında yenilen imparatorluğun Orta Doğu'daki iddialarından vazgeçmediğini göstermektedir. Reel politikanın bir gereği olarak,

---

⁷ Farah, Caesar E., *The Politics of Interventionism in Ottoman Lebanon (1830-1861)*, New York & London. I.B Taurus & Co Ltd., 2000.

⁸ Ibid.

⁹ Acar, İrfan C. *Lübnan Bunalımı Ve Filistin Sorunu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ayhan, Veysel ve Tür, *Özlem Lübnan: Savaş, Barış; Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*. Dora Yayınları, 2009.

¹² Lawrence, T Edward, *Revolt in the Desert*, New York: George H. Doran Company, 1927.

Cumhuriyet Türkiye'si ancak bu tarihsel iddialarından 1923 Lozan Antlaşması ile vazgeçebilmiştir¹³. Sykes-Picot projesine göre oluşturulan günümüz Orta Doğu'sunda, Osman oğullarının kurduğu siyasal sistemin, değişik adlarla gerek Fransız Mandası gerekse bağımsızlık sonrası Lübnan'da etkileri görülür. Fransız Mandası altında Lübnan Anayasası oluşturulmuş fakat Lübnan, Fransız valileri ve onların atadıkları valiler tarafından yönetilmiştir¹⁴. İkinci Dünya savaşı sırasında, Hitler Almanya'sı tarafından işgal edilen Fransa, manda yönetimleri üzerindeki politik hakimiyetlerini zamanla kaybetmiştir. Yazılı olmayan Milli Mutabakatın oluşması Lübnan'a bağımsızlık yolunu açmış ve Konsosiyonalizm siyasal sisteminin oluşmasını sağlamıştır.

İngiltere hükümeti, Osmanlı Devleti'ne karşı Birinci Dünya Savaşı'nda yükünü hafifletmek için Arapları kendi tarafına çekmeyi başarmış ve bu çerçevede Mekke Şerifi Hüseyin'le İngiltere ile Fransa arasında paylaşılmış bulunan topraklar üzerinde bir Arap Krallığının kurulması yönünde bir antlaşma imzalamışlardı¹⁵. Arap isyanına komutanlık eden Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Faysal Lübnan bölgesini içine alan Büyük Suriye Devleti projesinin başına geçirilmiştir¹⁶. 1918-1920 yılları arasındaki bu ara dönemde Emir Faysal idaresinde kalan Suriye ve Lübnan için Arap milliyetçileri 8 Mart 1920 tarihinde Şam şehrinde Batılı ülkelerin denetiminde bir Kongre düzenledi. "Genel Suriye Kongresi" adını taşıyan bu oluşumda Lübnan, Filistin ve Ürdün'ü de kapsayan büyük bir Suriye'nin bağımsızlığı ilan edildi¹⁷. Ne yazık ki, Genel Suriye Kongresi'nden yaklaşık 6 ay sonra, 1 Eylül 1920'de Fransa'nın mandası altında "*Büyük Lübnan Devleti*" kuruldu. 23 Aralık 1920'de Fransa ve İngiltere San Remo'da ikinci bir konferans organize ettiler. Bu konferansta alınan kararlar daha sonra Milletler Cemiyeti tarafından kabul edildi. Böylece iki işgalci Batılı güç, Suriye ve Lübnan ile Filistin ve Mezopotamya üzerindeki mandalarıyla ilgili kesin bir anlaşmaya vardılar. Bu devletler kendi hâkimiyet sınırlarını çizirken bölgedeki halkın siyasal birliğini, kültürel uyumunu ve ekonomik bütünlüğünü onarılmaz bir şekilde bozarak hayali devletler ve topluluklar meydana getirdiler. 1922 yılında Milletler Cemiyeti tarafından resmen taahhüt altına alınan manda şartlarına göre; Britanya, Irak ve Filistin'den; Fransa ise Suriye ve Lübnan'dan sorumlu olacaktı. Böylece Fransa'nın üzerinde durduğu "tek Fransız mandası" hedefi sağlanmış oldu¹⁸.

---

¹³ Demirci, Sevtap. *Strategies and Struggles: British Rhetoric and Turkish Response: the Lausanne Conference 1922 - 1923*. Istanbul: The Isis Press, 2005.

¹⁴ Acar, İrfan, 1989. *Ibid*,

¹⁵ Lawrence, 1927, *Ibid*,

¹⁶ Kedourie, Elie, *In the Anglo-Arab Labyrinth: The McMahon-Husayn Correspondence and Its Interpretations, 1914-1939*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

¹⁷ Erskine, Steuart, *King Faisal of Iraq: An Authorized and Authentic Study*. London, 1933.

¹⁸ Khalîfa, I. A. *Des étapes décisives dans l'histoire du Liban*. Beyrouth: Selbstverl., 1997.

Yukarda bahsettiğimiz Versay Barış Antlaşması, Fransa'nın Paris ve San Remo Antlaşmalarında iddia ettikleri Suriye ve Lübnan'daki talepleri gizli Sykes-Picot antlaşmasına dayanıyordu. Osmanlı Devleti'nin Orta Doğu toprakları, İngiliz hükümeti adına Mark Sykes ile Fransız hükümeti adına Georges Picot tarafından imzalanan 16 Mayıs 1916 tarihli bu gizli antlaşma ile paylaşılmıştı. Buna göre Fransa Suriye, Lübnan, Kilikya ve Musul bölgelerini, İngiltere ise Ürdün, Irak ve Kuzey Filistin'i almıştı. Filistin'in geriye kalan toprakları üzerinde uluslararası bir rejim ve bir de sınırları belli olmayan Arap devleti kurulacaktı¹⁹.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Suriye ve Lübnan'da kesin bir otorite kurmaya çalışan Fransa, temel politikası gereğince, Lübnan ya da Suriye üzerinde tek bir Fransız Mandası kurmaya çalışmıştır. Kendilerinden ziyade, İngiltere'nin etkisinde bulunan Milletler Cemiyeti'nin manda teklifini, Fransız hükümeti kendi çıkarları yönünde olmazsa kabul etmeyeceğini ilan etmiştir²⁰.

Birinci Dünya Savaşı öncesine ve sonrasına bakıldığında, güçlü bir sömürge geleneğine sahip olan Avrupalı devletler, özellikle 19. yüzyıldan itibaren Ortadoğu'da daha etkin şekilde yer alabilmek için Osmanlı idaresi altındaki dini azınlıkları etkilemiş ve onları zamanla himaye altına almıştır. Batı etkisi altında kalan en önemli yerlerden biri olan Lübnan'da merkezî otoriteye karşı girişilen isyan hareketleri her ne kadar az olsa da, siyasal sisteminde değişimi ve dış müdahaleyi beraberinde getirmiştir.

Lübnan Esas Teşkilatının Gelişiminde Fransız Manda Sistem Mirası (1920-1943)

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti çökerken, bütün Arap Yarımadası ve Suriye gibi Lübnan da sınırlar dışında kalmıştır. Bu dönemde Fransa ve İngiltere arasında yapılan antlaşmayla Suriye ve Lübnan Fransız mandasına verilmiştir. Fransa 1 Eylül 1920'de mandası altında 'Büyük Lübnan Devleti'ni kurmuştur. Ancak gelişen dünya olayları Fransız manda idaresini güç durumda bırakmıştır. Hitler tehlikesi Fransa'nın güvenliğini tehdit ettiğinden Fransa kendi iç işlerine bakmaya başlamış ve sınırlı da olsa 1936 yılında Lübnan'a bazı ayrıcalıklar vermiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da Lübnan'dan askerlerini çekerek ülkenin tam bağımsızlığının yolunu açmıştır. Böylece Lübnan, 1926'dan beri "Cumhuriyet", 1943'den beri ise "Bağımsız Devlet" konumunu sürdürmektedir. Fransa'nın kurduğu "Büyük Lübnan", imtiyazlı Osmanlı bölgesinden daha çok sayıda Müslüman topluluğu barındırıyordu. Fransa'nın gayesi Lübnan'ı

---

¹⁹ Salibi, Kamal S. A House of Many Mansions: The History of Lebanon Reconsidered. Berkeley: University of California Press, 1988.

²⁰ Longrigg, Stephen H. Syria and Lebanon Under French Mandate. London, New York: Oxford University Press, 1958.

Hristiyanların çoğunlukta olabileceği en geniş sınırlara ulaştırmaktı. Bu yüzden, birçok Hristiyan'ın yaşadığı topraklar da Cebel-i Lübnan'a katılmıştır²¹.

Suriye pahasına büyütülen Lübnan'a sahip olan Fransa, her iki mandasındaki siyasetini geleneksel olarak Fransız yanlısı olan Marunî Hristiyan öğelerin Müslüman Arap nüfusa karşı güçlendirilmesi ve desteklenmesine stratejisine dayandırdı. Versay, Paris ve San Remo Antlaşması sonrası Fransa'nın manda yönetimi şartları, her iki ülke için de üç yıl içerisinde bir anayasa yapmayı taahhüt ediyordu. Fransız yanlısı nüfusun çoğunlukta olduğu Lübnan'ın yönetilmesinin Suriye'den daha kolay olacağını uman Fransa, Müslümanları ve Marunî olmayan Hristiyanları içeren Büyük Lübnan'ın (le Grand Liban) oluşturulmasını desteklemiştir. Fransa Cebel-i Lübnan'da Suriye'den koparılan toprakların (Sur, Sayda, Trablus Şam ve Beka Vadisi) eklenmesiyle 10.400 km²'lik bir alanı kapsayan manda yönetimini 23 Mayıs 1926' da kurdu ve ilan etti²².

Büyük oranda Marunîler ve Dürziler ile az miktarda Müslüman'ın, Rum'un ve diğer bazı Hristiyan grupların yaşadığı Cebel-i Lübnan'a dahil edilen topraklarda çoğunlukla Sünni ve Şii Müslümanların ikamet etmesi sebebiyle bu devletin nüfus yapısı iyice karmaşıklaşmış ve Hristiyanlar lehine olan denge bozulmuştur²³. Böylece Lübnan coğrafi ve iktisadi açıdan yaşayabilir, kendi ayakları üzerinde durabilir hale gelmiş olsa da, yeni nüfus dengeleri daimi bir istikrarsızlık unsuru olmuş ve ülkeyi yabancı müdahalelere açık hale gelmiştir.

1926 Anayasası iki meclisli bir parlamentoyu ve bir başbakanı ön görmüştü. Etnik ve mezhepsel farklılıklardan dolayı parlamentodaki koltuklar ve kabine üyelikleri dinsel üyelikler temelinde dağıtılmıştı. Cumhurbaşkanı Marunî, başbakan Sünni Müslüman ve meclis başkanının Şii olmasına karar verilmişti. Kabinede daima bir Rum Ortodoks ve Dürzi üye olacaktı. Buna rağmen altı yıllığına seçilen ve başbakanı seçen cumhurbaşkanı güçlü yetkilere sahip olduğundan Marunîler ülkedeki siyasal ve toplumsal hâkimiyetlerini sürdürdüler²⁴. Fakat Marunîlerin bu ayrıcalıklı konumu ülke içinde her zaman sorunların artmasını ve kronikleşmesini sağlamıştır.

Müslümanların çoğu, daha büyük bir Arap ya da Suriye oluşumu içinde özümlemesi gerektiği inancıyla, bu Büyük Lübnan'a katılmışlardı. Hristiyanların

---

²¹ Khalifa, 1997, Ibid.

²² Joffre, A. Le mandat de la francesur la syrie et le grand -liban. S.l.: Gale, Making Of Modern La. 2013.

²³ Johnson, Michael. All Honourable Men: The Social Origins of War in Lebanon. Oxford: Center for Lebanese Studies, 2001.

²⁴ Haffar, A. R. France in the establishment of Greater Lebanon: A study of French expansionism on the eve of the first World War,1961.

çoğu için bu oluşum esas olarak bir Hristiyan Lübnan Devleti idi. Ancak 1930'ların sonuna doğru çeşitli Hristiyan ve Müslüman cemaatler arasında uyumu temel alan bir devlet fikri yeniden güç kazanmaya başlamıştır.

Müslümanların ise, Lübnan'ın bağımsızlığını ve meşruiyetini tanıyacıkları ve Suriye ile birleşme hayalinden vazgeçecekleri konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca siyasi alanın mezhepler temelinde şekillenmesi, bu bağlamda cumhurbaşkanının Marunî, başbakanın Sünni ve meclis başkanının Şii olması; mecliste ve kamuda temsilin ise, 1932 nüfus sayımı esas alınarak ve Hristiyanlarla Müslümanlar arasında temsil hakkınının 6/5 oranında Hristiyanlar lehine olması üzerinde uzlaşmıştır. Ancak nüfus gerçekleriyle örtüşmeyen bu temsil oranı ileride ülkeyi iç savaşa sürükleyen en temel sebep olarak karşımıza çıkmıştır²⁵.

İkinci Dünya Savaşı'nın ayak sesleri duyulduğunda Fransa, mandası altında bulunan ülkelerden askerî olarak da yararlanmak istemekteydi. Britanya'nın Irak ile yapmış olduğu askerî üs anlaşmalarının benzerlerini yapmaya koyuldu. Lübnan'da bir Fransız askerî üssü kurulması yolunda 1936 yılında Fransa tarafından ileri sürülen antlaşma maddesi ülkede huzursuzluk çıkardı²⁶. Müslüman gruplar bu maddeye tepki gösterirken Hristiyan siyasal seçkinler yakın durdu. Ancak dağılan Halk Cephesi hükümeti nedeniyle bu antlaşma onaylanmadı.

Fransız Manda sisteminde başlayan ve bağımsızlık sonrası bir sistem haline gelen Konsosiyonalizm sistemine göre, Cumhurbaşkanlığı Hristiyan Marunîlerden seçilir. Cumhurbaşkanı ülkenin en yetkin otoritesi ve milli birliğin sembolüdür. Aynı zamanda Lübnan silahlı kuvvetlerinin komutanıdır. Lübnan Parlamentosu 128 milletvekilinden 4 yıllığına seçilir. Bakanlar Konseyi yürütücü güce sahiptir. Başbakan parlamentonun danışmanlığında cumhurbaşkanının onayıyla kabinesini kurabilir. Lübnan serbest ekonomik sistemini uygulayan özel ve girişimcilere açık bir yapıya sahiptir.²⁷

Söz konusu anayasanın “yan anlaşması”, Lübnan'ın karakteristik “iktidar paylaşımı” sistemine uygun olarak, 1989 Taif Anlaşmasına kadar sürecek şekilde, mecliste her 5 Müslüman sandalyeye karşı 6 Hristiyan sandalye öngörmüştür. Fransa'nın Lübnan'a bağımsızlığını verdiği 1943 yılında, 1926 Anayasası'na benzer hükümler de barındıran yeni bir Anayasa yapılmış ve 95. Maddeye istinaden “Ulusal Pakt”ta uzlaşmıştır. Ancak, Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı'nın Marunî Hristiyan, Başbakan'ın Sünni Müslüman ve Meclis Başkanı'nın Şii Müslüman olması, ne 1926 ne de 1943 Anayasası'nda ve yan anlaşmalarında yer almakta, sadece yazılı olmayan bir uzlaşmaya

²⁵ Cobban, Helena The making of modern Lebanon. Boulder, Colo: Westview Press,1985.

²⁶ Cobban, 1985, Ibid.

²⁷ Makdisi, Samir &Sadaka, Richard The Lebanese Civil War, 1975-1990, American University of Beirut Institute of Financial Economics Lecture and Working Paper Series, No.3, sa.9, 2003.

dayanmaktadır. Buna ilaveten, Taif Anlaşması ile “İktidar Paylaşımı” sisteminde bazı değişiklikler yapılmıştır.²⁸

Fransızlar, Lübnan’a bağımsızlık verirken Hristiyan unsurlara hükümet ve devlet idaresinde önemli makamları tahsis ettiler. Lübnan’daki farklı dinsel cemaatlere de nüfus oranları dikkate alınarak mecliste ve hükümette temsil hakkı verildi. Ancak fiilî iktidar daima Hristiyanların elinde kalacak şekilde paylaştırılması, bu durumun Lübnan siyasal sistemindeki Fransız etkisini gösteren en önemli konulardan biri olmuştur.

Ulusal Pakt (el-Misak el-Vatanî, 1943)

II. Dünya Savaşı’nın sürdüğü 1940’larda Nazi Almanya’sının Fransa’yı işgal etmesi ve Fransız sömürgeleri üzerindeki etki alanına alması, Lübnan’ın 1943 yılında “Ulusal Paktı” açıklamasıyla sonuçlanmıştır. Lübnan’ın ilk cumhurbaşkanı Marunî lider Bışara el-Huri ile ilk başbakan Sünnî lider Riyad el-Sulh arasında yapılan çeşitli görüşmelerden sonra sözlü olarak ifade edilen bu sözleşme, Lübnan’ın günümüzdeki siyasi yapısının ve anayasasının meşruiyet iddiasında önemli bir rol oynamıştır. Arapça şekliyle “el-Misak el-Vatanî”, Lübnan’ın Misak-ı Millisidir. Yazılı metin olmadan kabullenilip yürürlüğe geçmiştir. Ekim 1943 tarihinde Cumhurbaşkanı Huri, Sulh’a hükümeti kurma görevi vermiştir. Bunun üzerine Sulh, resmî olarak, bir bakanlık açıklamasında “Ulusal Pakt” tan söz etmiştir.²⁹ Fransızlar, bu duruma her ne kadar karşı çıksa da “Ulusal Pakt” ın iptali, yeniden manda şartlarının uygulanması için devreye girmesi başarılı olamamıştır. İkinci Dünya Savaşı’yla iyice yıpranan Fransız hükümeti, askerî kuvvetlerini bir başka maceraya sokmadan 1946 yılının sonlarında Lübnan’dan geri çekmek zorunda kalmıştır.³⁰

Ulusal Pakt, çeşitli Lübnan azınlıklarının, bağımsız ve egemen bir devlet yapısı altında birleşme isteklerinin ifade edildiği bir tür sözlü anlaşmadır. Hatta bu anlaşma bazen ülkenin sözlü anayasası gibidir. Bu pakt, ülkenin karakterinin, güç dağılımının temel prensipleri ve dış politika için rehberliğin bir tanımıdır. Ülke anayasası, hükümetin birçok kurumunu düzenlemesine rağmen, pakt kâğıt üzerindeki demokrasiyi gerçek hayata aktarmaktadır. Paktın ilkelerinden birine göre; önemli kararlar tek bir azınlık tarafından alınmaz; kararda, bütün azınlık grupları arasında uzlaşma ve anlaşma sağlanması gerekmektedir. Zaten paktta yer alan formüllerin kendileri geniş yoruma müsait

---

²⁸ Salamey, Imad. The Government and Politics of Lebanon Taylor / Francis, London and New York, 2014

²⁹ Cobban, 1985, Ibid.

³⁰ Salamey, Imad, and Tabar, Paul, Consociational Democracy and Urban Sustainability : Transforming the Confessional Divides in Beirut. U.K., Routledge, 2008.

uzlaşma şeklindedir.³¹

Lübnan Siyasetinde Etkin Olan Aktörler

Lübnan'daki etnik ve dini gruplar siyasal sistemin en önemli aktörleridir. Bu cemaatlerin başlıcaları Sünni Müslümanlar (kıyı kesiminde), Şii Müslümanlar (Baalbek Vadisi'nde ve güneyde), Katolik Maruniler (büyük bölümü Lübnan dağlarında), Dürziler (Lübnan dağlarının orta kesiminde), Ortodoks Rumlar (kıyı şehirlerinde) ve Katolik Ermenilerdir (güneyin kırsal kesimlerinde)³².Yapılan tahminlere göre Müslümanlar ülkede toplam nüfusun yaklaşık %60'ını teşkil etmektedir. Daha önceleri azınlıkta olan Müslüman nüfusu, ülkede iç savaşın başlamasıyla çoğunluğa geçmiştir. Lübnan'da özellikle Osmanlı döneminde yerleşen Ermeniler çoğunluktadır. Ancak 1923'ten sonra da Türkiye'den Lübnan'a göç eden Ermeniler de olmuştur. Fazla kalabalık bir topluluk olmamalarına karşın, Lübnan Parlamentosu'nda milletvekili düzeyinde temsil edilmektedirler.³³

Tablo 1. Lübnan'ın Yıllara Göre Nüfusu

Yıl	Nüfus
1922	559,529
1925	597,789
1932	785,543
1947	1,186,145
1985	2,280,000
2012	4,140,289

Kaynak: 'Lebanon Population' Presidency of Council of Ministry, The Central Administration of Statistics (CAS) > <http://www.cas.gov.lb/index.php/en/> (Erişim 16 Eylül,2013).

On yedi (Şii, Sünni, Dürzi, İsmaili, Alevi (Nuseyri), Marunî Katolik, Rum Ortodoks, Rum Katolik, Ermeni Ortodoks, Ermeni Katolik, Süryani Katolik, Süryani Ortodoks, Roman Katolik, Keldani, Asuri, Kıpti, Protestan) etnik grup ve dini mezhebin varlık gösterdiği ülkede, 2012 yılı tahminlerine

³¹ Salamey, Imad, 2014, Ibid.

³² Makdisi, Ussama S. The Culture of Sectarianism: Community, History, and Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon. Berkeley, Calif: University of California Press, 2000.

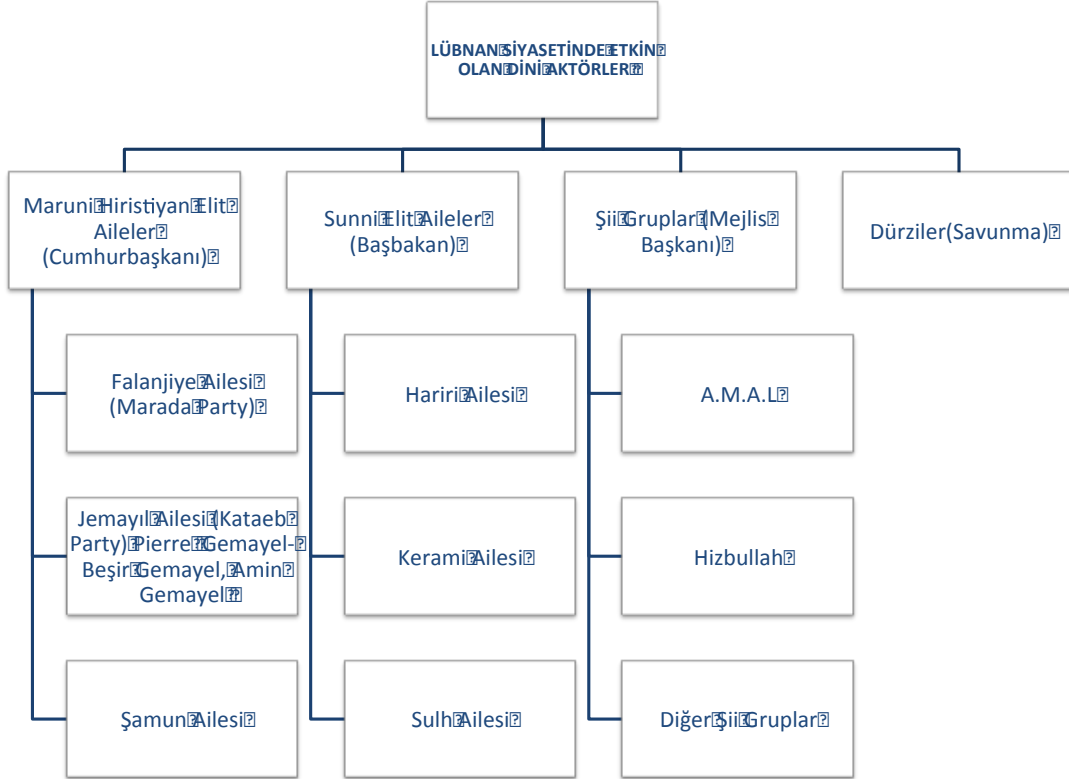
³³ Salamey, Imad, "Failing Consociationalism in Lebanon and Integrative Options", International Journal of Peace Studies, Volume 14, Number 2, Autumn/Winter 2009.

göre yaklaşık 4.1 milyon (Filistinli ve Suriyeli mülteciler nüfusa dahil değildir) nüfuslu Lübnan'da yaşamaktadır. Ülkeden Amerika ve Avrupa'ya göç eden kalabalık bir Hıristiyan nüfustan sonra nüfus yapısı Müslümanlar lehine değişmiştir. Ülkede % 60 oranında Müslüman, % 40 oranında Hıristiyan olduğu tahmin edilmektedir. Lübnan'ın toplumsal yapısı feodal şekilde oluşmasından dolayı, siyasal sistem de buna göre şekillenmiştir. Sistemde değişim babadan oğula aktarma yoluyla şeklinde olmaktadır.³⁴ Buna göre aşağıdaki tablo Lübnan'daki feodal toplumsal ve siyasal yapıyı özetlemektedir.

---

³⁴ Salamey, Imad, "The Crisis Of Consociational Democracy In Beirut: Conflict Transformation and Sustainability Through Electoral Reform", basılmamış çalışma <https://www.academia.edu/8918053/The_Crisis_of_Consociational_Democracy_in_Beirut>Eri'

Resim 1: Lübnan Siyasal Sisteminde Etkin Olan Aktörler³⁵ Lübnan İç Savaşı (1975- 1991)

Lübnan iç savaşında en önemli etken şüphesiz ki iç yapıdaki güçlü dini kimliklerin milli bir karakter arz etmesidir. Bu güçlü milli kimlikler her ne kadar Lübnan'ı milli bir devlet olarak bağımsızlığını kazanmasında yardımcı olsa da, ülkede her hangi bir sosyal konsensüse dayalı bir millileşme sağlanamamıştır. Collier ve Hoeffler'in ifade ettiği gibi iç dinamiklere paralel olarak dışardaki Lübnan diasporasının iç savaşa katılan farklı grupları finansal olarak desteklemesi ülkede kaosu sürekli hale getirmiştir.³⁶

Lübnan'daki bu kırılgan yapıya ilaveten dış faktörlerin, özellikle Filistin sorununa bağlı olarak İsrail ve Suriye'nin müdahalesine³⁷. Hizbullah faktörünün ilavesiyle de İran'ın Lübnan meselesine dahil olması Lübnan'daki

³⁵ Düzenleme bana aittir.

³⁶ Collier and Hoeffler, 1998. a.g.e.

³⁷ Klaus, Dorothee. Palestinian Refugees in Lebanon: Where to Belong? Berlin: Schwarz, 2003.

iç çatışmayı bölgesel bir sorun haline getirmiştir.³⁸Buzanve Waever'ın tanımladığı gibi Lübnan Levant bölgesi güvenlik konseptinin en çok parçalanmış yapıya sahip olan bölgesidir. Uluslararası nazariler bağlamında bu tarz bölgelerin yabancı güçlerin etki ve mücadele alanı olmasının kaçınılmaz olduğu kabul edilir.

Filistin faktörü Lübnan'ı daha da kırılgan hale getiren ve iç savaşa sürükleyen önemli bir dış etkidir. Bu durum,1948'deki ilk Arap-İsrail Savaşı sırasında ülkeye akın eden Filistinli mültecilerle başlamıştır. Zaten hassas bir nüfus dengesi üzerine oturan Lübnan'da Filistinlilerin varlığı, cemaatler arasındaki temel ihtilaf mevzularından birisi haline gelmiştir³⁹.

1948 yenilgisini büyük felaket olarak niteleyen Araplar arasında Mısır öncülüğünde Arap uyanışı başlamış ve 1956 savaşına yol açan gelişmeler Nasır önderliğindeki Mısır üzerinden şekillenmiştir. Temmuz 1956'da Süveyş kanalını millileştiren Mısır; İsrail, Fransa ve İngiltere'nin saldırısına maruz kalmıştır. Savaş ABD ve Sovyetler Birliği'nin müdahalesi ile son bulmuş, Nasır, Süveyş kanalını elinde tutmakla psikolojik bir üstünlük kazanmış ve Arap coğrafyasında Arap Birliği fikrinin taraftarları artmıştır. Bunun bir sonucu olarak Suriye'nin talebi ile Mısır ve Suriye, 1958 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Eisenhower doktrininin hüküm sürdüğü bölgede, Bağdat Paktı'nı yaşatmaya çalışan Batı bloğu ülkelerinden ayrılan bir eksen oluşmuştur.⁴⁰

Lübnan'ın Hıristiyan Cumhurbaşkanı Şamun'un Eisenhower doktrini kabul etmesinde sembolize olan, halk ve yönetim arasındaki farklılıklar, giderek çatışmaların sebebi olmuştur.1958 meselesi, ABD'nin yoğun çabalarıyla tarafları Marunî General Şahab'ın seçileceği bir seçime ikna etmesiyle sonuçlanmıştır. Filistinlilerin varlığına bakıştaki farklılığın yanı sıra, 1956 Süveyş Krizi'nin ardından bir yandan Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki dinî mücadele, diğer yandan Arap milliyetçiliği ile Lübnan milliyetçiliği arasındaki ideolojik mücadele, Lübnan Sünnilerinin 1958 Şubat'ında Mısır ile Suriye arasında kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne katılma talebiyle iyice kızışmıştır. Cumhurbaşkanlığı süresi bitmekte olan Şamun'un, bu makama yeniden seçilme girişimine karşı Müslüman cemaat ayaklanmıştır. Ordunun olaylara müdahale etmemesinden rahatsız olan ve bu dönemde Irak'ta Batı yanlısı hükümete karşı yapılan darbeden endişelenen

---

³⁸ Buzan, Barry, and Wæver, Ole. Regions and powers: The structure of international security. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Hudson, Michael C.,The Palestinian Factor in The Lebanese Civil War. *Middle East Journal*, Cilt 32 Sayı 3. 1978.

⁴⁰ Yeşilbursa, B K. The Baghdad Pact: Anglo-American Defence Policies in the Middle East, 1950-1959. London: Frank Cass, 2005.

Şamun, Batı'dan askerî yardım istemiş; ABD, 15 Temmuz 1958 da VI. filosunu yollayarak Lübnan'a müdahale etmiştir. Müslümanların desteklediği Ordu Komutanı Fuad Şihab'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle sona eren ilk iç savaş, 2000 ila 4000 cana mâl olmuştur. Kısa sürede kontrol altına alınan bu ilk iç savaş, 17 sene sonra patlak verecek asıl iç savaşın bir provası olmuştur.⁴¹

Örgütlenen Filistin direnişi 1960'lı yılların sonuna doğru silahlanmaya ve büyümeye başlamış, Suriye, Ürdün ve Mısır topraklarında gerilla üslerine sahip olmuştur. İsrail 1967'deki 6 günlük savaşın sonunda Batı Şeria, Gazze ve Filistin'in tümü ile Sina ve Golan Tepelerini işgal etmiş, Kudüs'ü de tamamen ele geçirmiştir. Böylece Pan-Arabizm büyük bir yara alırken Arafat liderliğindeki Fetih öncülüğünde FKÖ, Filistin milliyetçiliğini ve silahlı eylemlerini yükseltmiştir⁴².

İsrail savaş sonrası üstün psikolojik durumuna da güvenerek bu duruma bir darbe vurmak için 21 Mart 1968 tarihinde Ürdün Irmağının doğu yakasındaki Karame Filistin mülteci kampına saldırmıştır. Ancak Filistin direnişi burada İsrail'i mağlup ederek Arap dünyasında büyük bir coşkuyla karşılanmış ve desteğini artırmıştır. Ancak Karame Filistinliler için aynı zamanda Kara Eylül günlerinin habercisi olmuştur⁴³. Zira Karame 'den sonra Fetih, Ürdün'de etkin ve saygın, tartışılmaz bir otorite durumuna yükselmiş ve Ürdün'ün her yanında bürolar kurmuştur. Ürdün'de yaşayan sivil Filistinli halk, milisler halinde örgütlenerek silahlanmıştır. Adeta Ürdün'de ikinci bir rejim oluşmuştur. Karame olayının üzerinden çok geçmeden, Nasır'ın o dönemdeki Amerikan barış planını kabul ettiğini açıklaması ve bazı Filistinli örgütlerin açıkça Ürdün monarşisinin yıkılması çağrısında bulunmasıyla Ürdün-Filistin çatışması başlamış, 1970 Eylül'ünde kan banyosuyla sonuçlanarak 1971 yazında Filistin silahlı gücü Ürdün'ü terk etmek zorunda bırakmıştır⁴⁴.

Karame'nin sonuçlarından biri de, sonradan Lübnan'da kendi soydaşlarına karşı saldıracak olan Saika örgütünün kurulmasıdır. Arapçada "yıldırım" anlamına gelen Saika örgütünün tam ve resmi ismi "Halk Kurtuluş Savaşı Öncüleri" olup, Karame olayından sonra Suriye'deki Baas rejimi tarafından aynı görüşteki Filistinlilerden oluşturulmak üzere kurulmuş, 1971'de Esad'dan sonra baştan aşağı yenilenmiş⁴⁵.1976 yılına dek Fetih'ten sonra en etkin örgüt durumuna gelmiş ve Lübnan iç savaşında Filistinliler tarafından

---

⁴¹ Acar, 1989, a.g.e.

⁴² Klaus, 2003, a.g.e.

⁴³ a.g.e.

⁴⁴ Çandar, Cengiz Direnen Filistin, İstanbul: Yalçın Yayınları, 1984.

⁴⁵ Çandar, 1984: 116-120, a.g.e.

ezilerek tasfiye edilmiştir

Filistin silahlı gücünün Ürdün'den kanlı bir şekilde atılmasından sonra kendini Lübnan'da 1972'de toplamaya başlaması, Lübnan İç Savaşı'nın en önemli sebepleri arasında bu şekilde yer almıştır. Arap-İsrail savaşlarıyla birlikte ortaya çıkan ve öncelikle Mısır ve Ürdün'ü etkileyen "Filistinli Mülteci" olgusu da, Lübnan'da İç Savaşı'nın niteliğini belirleyecek ölçüde, önemli bir rol oynayacaktır.

Filistin silahlı gücünün Lübnan'ın Güneyinden İsrail'e saldırı düzenleme konusunda serbest kalmasını istemeyen Lübnan Ordusu ve Falanjistler 1968 ve 1969 yıllarında Filistinlilerle çatışmıştır. Lübnan ordusu ile Filistinli gerillaların ilk ciddi çatışması 14 Nisan 1968'de olmuştur⁴⁶. Lübnan'ın çoğunluk kesimi ise Filistin davasına arka çıkarak Beyrut ve Trablus'ta ayaklanmış, kriz 1969 Kasım'ında Kahire Anlaşması ile sonuçlanabilmiştir. Bu anlaşma ile Filistinlilere Lübnan otoritesi altında yaşama hakkını tanıyor, Filistinlilerin mülteci kampların dışındaki faaliyetlerinde ve İsrail'e karşı hareketlerinde Lübnan ordusunun onayını arıyor, ancak Lübnan'ı da kampların iç işlerine karışmaktan alıkouyordu⁴⁷. Filistinlilerden oldukça rahatsız olan Falanjist Parti, bu anlaşmaya karşı çıkmış, anlaşmanın iptali yönünde yaptığı çağrılardan sonuç alamayınca silahlanmaya başlamıştır. 15 yıl sürecek iç savaşın fitilinin ateşlenmesi artık kaçınılmaz olmuştur. 1973 savaşı Arap dünyasına bölgede inisiyatifi ele geçirme şansı tanımıştır. Başlangıçta gerileyen İsrail savaş sonunda kaybettiği yerleri geri aldıysa da, petrol ambargosuyla pekişen Arap dayanışmasıyla birlikte Filistin direnişi de moral gücü kazanmış ve Güney Lübnan'daki serbestliğini artırmıştır.

İç Savaşta Taraflar

İç savaşın temel olarak üç tarafı bulunmaktaydı. Asıl olarak Marunî (Falanjist) ve Ulusal Liberal Partiden oluşan Hristiyanlar, 1980'de Lübnan Güçleri olarak birleşecektir. Daha küçük milis güçlerini oluşturan Marada Bridge ve sonradan Lübnan Güçlerine katılacak olan Sedir Muhafızları bunu takip eder.⁴⁸

Diğer kamp daha heterojendir ve başta FKÖ gelmektedir. Sonradan Hizbullah'a dönüşecek olan İslami Emel'in ayrılmasıyla bölünecek olan (Şii) Emel örgütü de kitle desteği olan önemli bir güçtür. Öte yandan 1969 yılında bir koalisyon halinde Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) kurulmuştur. LUH içinde başlıca 3 grup bulunuyordu: Suriye yanlısı gruplar, bağımsız Lübnanlı grup ve

⁴⁶ Hudson, 1978, Ibid.

⁴⁷ Winslow, Charles *Lebanon, War and Politics In A Fragmented Society*. Londrave New York: Routledge. Sa.157,1996.

⁴⁸ Makdisi ve Sadaka, Sa 15, 1983

Irak yanlısı gruplar. İlk kategoride Baas Partisi Örgütü, Çalışan Halkın Güçlerinin Birliği (dört Nasır'cı örgütten biri) ve İmam Musa Sadr'ın Yoksul Hareketi bulunuyordu (İmam Musa Sadr'ın bu cepheye verdiği destek hem başlangıç dönemleriyle sınırlı kalmış, hem de Emel örgütünün ortaya çıkışından önce olmuştur, FKÖ karşıtı söylemleri ve Suriye ile yakınlığı ile eleştirilen ve 1978'de Libya'ya yaptığı ziyaret sonrasında esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolan İmam Musa Sadr'dır⁴⁹.

İkinci kategorinin itici gücü Dürzî Canbolat'ın Sosyalist İlerici Birliği iken, Suriye Milliyetçi Partisi, Komünist Partisi, Komünist Eylem Örgütü, Arap Sosyalist Eylem Partisi, bağımsız Nasır'cı hareket ve diğer iki Nasır'cı hareket de bu kategoride yer alıyordu.

Üçüncü kategoride ise Arap Baas Sosyalist Partisi yer alıyordu. Sonradan Rum Ortodoks Patrikliği de, Falanjist karşıtı tutumuyla LUH'un konumunu güçlendirdi. LUH askeri bakımdan stratejik müttefiki olan Filistin Direnişine güveniyordu. Bu durum, karşısındaki Hıristiyan-sağcı ittifakın tepeden turnağa silahlandığı dikkate alındığında, LUH'un en zayıf noktalarından biri olarak değerlendirilmiştir⁵⁰. Bu cephe içindeki solcu örgütler tabansız kadro örgütleridir⁵¹. Bu denkleme, daha sonra bölünecek olan Lübnan Ordusu, saf değiştirecek olan Suriye ordusu ve İsrail ordusu da katıldığında durum daha karmaşık bir hal almaktadır.

Lübnan iç savaşı 3 dönemde incelenebilir. Birinci dönem 1975-1977 arası, ikinci dönem 1978-1982 arası ve üçüncü dönem İsrail işgali ile başlayan 1982-1991 yılları arasındadır. Eylül 1982'de Beşir Cemayel İsrail'in baskısıyla Cumhurbaşkanı seçilmiş ama daha görevi almadan suikastla öldürülmüştür⁵². Bunun üzerine İsrail Batı Beyrut'u da işgal etmiştir. İki gün sonra 16-17 Eylül tarihlerinde Falanjistler İsrail'in koruması ve işbirliği içinde Sabra ve Şatilla mülteci kamplarına girerek 2000'e yakın sivil Filistinliyi katletmiştir. Katliamın ardından hükümetin çağrısı ile 5800 kişilik çok uluslu güç Lübnan'a girmiştir. İsrail işgali ardından Beyrut'tan çıkmak zorunda kalan FKÖ bir süre Trablus Şam'a gittiyse de burada yaşanan çatışmalar sonucunda Arafat ve 4000 taraftarı Aralık 1983'te Tunus, Cezayir ve Güney Yemen'e gitmek zorunda kalmışlardır. Diğer bir önemli hususta, 1983 yılı Nisan'ında ABD Elçiliğine yapılan saldırıda 50 kişinin, aynı yılın Ekim'inde ABD askeri üssüne yapılan saldırıda 241 askerin ölmesinden sonra, 30 Mart 1984'te ABD ve çok uluslu güç geri çekilmiştir. Ancak İsrail Lübnan'ın güneyinden 16 km'lik "güvenlik bölgesi" hariç çekilirken yerini Rum Katolik Antoine Lehed

⁴⁹ Theroux, Peter, *Kayıp İmam Musa Sadr*. İstanbul: AkademiYayıncıları, Sa. 57-61, 1992.

⁵⁰ Odeh, B.J. *Lübnan'da İç Savaş*. İstanbul: BelgeYayıncıları, 1986

⁵¹ Çandar, 1984, a.g.e.

⁵² Makdisi ve Sadaka, 2003, ag.e

komutasındaki 2500 kişilik Güney Lübnan Ordusu'na bırakmıştır⁵³.

1 Mart 1987'de Başbakan Raşid Kerami suikast sonucu öldürülmüştür. Cumhurbaşkanı Emin Cemayel Ulusal Pakt'a aykırı olarak Başbakanlığa ordu komutanı Marunî Mişel Avn'ı atamış ve Müslümanların kabul etmemesi üzerine Doğu Beyrut'ta Hristiyan, Batı Beyrut'ta Müslüman iki ayrı hükümet kurulmuştur. 1989'da İran'la savaşı biten Saddam Hüseyin'in desteğindeki Hristiyanlar Suriye'ye karşı savaşa girişmiş, ancak Irak'ın Ağustos ayında Kuveyt'i işgali sürecinde ABD'nin desteğini alan Suriye Ekim 1990'da askeri bir operasyona girişmiş ve Mişel Avn Fransa'ya kaçmak zorunda kalmıştır⁵⁴

1975 den 1989' a kadar devam eden iç savaşın maliyeti oldukça ağır olmuştur. 144 bini aşkın can kaybının (ülke nüfusunun %5'i) yanı sıra, yaralı sayısının (Filistinliler de dahil) 184 bini aştığı, 17 bin kişinin kaybolduğu ve 13 bininin de sakat kaldığı tahmin edilmektedir. Ülkeyi terk edenlerin sayısı 700 bine ulaşmıştır. Bu rakam nüfusun %20'sine tekabül etmektedir. Çoğunluğu İsrail'in işgal ettiği güney kesimden olmak üzere 600 ila 900 bin kişi ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. İç savaşın toplam maliyetinin 80 ila 160 milyar dolar arasında olduğu tahmin edilmektedir⁵⁵

Taif Antlaşması Sonrası Oluşan Siyasal Sistem

22 Ekim 1989 tarihli Taif Antlaşması ülkede Müslüman ve Hristiyanların meclis ve hükümette eşit oranda temsilini öngören yeni bir sistem ortaya çıkardı. Önceki uygulamaların aksine meclis ve hükümetteki Müslümanlar ile Hristiyan nüfus arasındaki adaletsiz dağılım oranı Taif Antlaşması ile eşitlenmiştir. Cumhurbaşkanı'nın yetkileri azaltılarak, başbakanın ve kabinenin yetkileri artırıldı⁵⁶. Antlaşmanın etkin hale gelmesi ancak bir sene sonrasında mümkün olabilmıştır. Buna göre antlaşma, milis güçlerin silahlarını bırakmaları sağlamış ve Suriye güçlerinin önce Bekaa'ya çekilmeleri ardından da aşamalı olarak tamamen tahliyesini öngörüyordu. Suriye askerlerinin çekilmesi ancak yakın Orta Doğu coğrafyasında meydana gelen en önemli suikastlardan biri olan Lübnan'ın eski Başbakanı Refik el-Hariri'nin 14 Şubat 2005 tarihinde bir bombalama suikastı ile öldürülmesinden sonra olmuştur. Suikast sonrasında 29 yıldan beri Lübnan da barış gücü olarak bulunan Suriye güçlerinin 26 Nisan 2005 tarihinde geri çekilmeleri Lübnan iç

---

⁵³ Winslow, 1996, a.g.e

⁵⁴ a.g.e

⁵⁵ Makdisi, 2004, a.g.e.

⁵⁶ Collings, D. Peace for Lebanon?: From war to reconstruction. Boulder: Lynne Rienner Publishers. 1994.

siyasetinde yeni siyasi ittifakların oluşmasına neden olmuştur⁵⁷. İsrail'e karşı meşru direniş örgütü olarak kabul edilen Hizbullah dışındaki tüm milis güçleri dağıtılmış ve Lübnan ordusu yeniden tasarlanmıştır. Diğer bir taraftan Lübnan' da devam eden İsrail işgali ve Hizbullah'la olan mücadele İsrail kamu oyununda ciddi rahatsızlıklara neden olmuştur. İsrail askerlerinin 1967'den beri işgal altında tuttuğu Sebaa çiftlikleri hariç Güney Lübnan'ı terk etmesi ancak Lübnan Sendromu olarak adlandırılan İsrail askerlerinin yakalanması ve artan kayıplar nedeniyle kamuoyunun baskısıyla 22 Mayıs 2000 tarihinde gerçekleşmiştir. Bölgeden çekilen İsrail askerlerinin yerine Hizbullah güçleri ve Lübnan ordusu yerleşmiştir.

Lübnan siyaseti iç savaş nedeniyle birçok siyasetçinin kirlenmesine neden olmuş bu da yeni temiz siyasi aktörlerin iş başına gelmelerini zorunlu hale getirmiştir. Savaş süresince yurt dışında yaşamış olan işadamı Refik Hariri gibi kişilerin yeni siyasetçi tipi olarak öne çıkması bu sayede mümkün olabilmıştır. 1992'de de başbakan olan Refik Hariri 1995'e kadar bu görevde kaldı. 1996'da ulaştırma bakanı oldu ve 1998'e kadar bu görevi sürdürdü. 2000 yılında Lübnan halkının desteğiyle ikinci kez başbakanlık koltuğuna oturdu ve 2004 yılı Ekim'ine kadar da bu görevi sürdürdü⁵⁸. Hariri, her ne kadar ülkeyi bazı borçların altına soktuysa da hem kendi imkânlarını hem de uluslararası bağlantılarını kullanarak ülkeyi yeniden inşa etmeyi başardı. Fakat Haririnin yükseliş bölgesel aktörlerin kendisine karşı dış ve iç muhalefetin oluşmasını sağlamıştır. Oluşan bu hoşnutsuzluklar Hariri'nin Ekim 2004' deki istifasına neden olmuştur.

Lübnan'da Seçim Sistemi

Günümüzde Lübnan'da uygulanan siyasal sistemin işleyişini belirleyen iki önemli belge vardır. Bunlar; Ulusal Pakt ve Taif Anlaşmalarıdır. Marunî ve Sünni ailelerin temsilcileri tarafından kabul edilen Ulusal Pakt, 1932 nüfus sayımına dayanan bir siyasal yönetim şekli benimsemiş ve Lübnan'daki karmaşık siyasal yapının temellerini oluşturmuştur. Lübnan'daki iç savaş sonuçlandırılan Taif Anlaşması ise Lübnan siyasal sistemini şekillendiren ikinci belgedir. Taif Anlaşması ile Marunî devlet başkanının yetkileri azaltılıp bir kısım yetkiler Sünni başbakana bırakıldı. Parlamentodaki milletvekili sayısı 99'dan 128'e çıkarıldı ve Hıristiyanlarla Müslümanlara eşit kontenjan verildi.

---

⁵⁷ Kızıltoprak, Süleyman&Özşahin, Lütfü Lübnan, Uluslar arası Hak İzleme Merkezi, İstanbul, Rapor no:10, 2013.

⁵⁸ a.g.e.

Tablo 2: Taif Antlaşması ile Değişen Milletvekili Sayısı ve Dağılımı

Dini- Mezhepsel Gruplar	Taif Antlaşmasından Önce	Taif Antlaşmasından Sonra
<i>Marunîler</i>	30	34
<i>Grek Ortodoks</i>	11	14
<i>Grek Katolik</i>	6	8
<i>Ermeni Ortodoks</i>	4	5
<i>Ermeni Katolik</i>	1	1
<i>Protestan</i>	1	1
<i>Diğer Hıristiyanlar</i>	1	1
<i>Hıristiyanlar (Toplam)</i>	54	64
<i>Sünni</i>	20	27
<i>Şii</i>	19	27
<i>Dürzî</i>	6	8
<i>Nusayri</i>	0	2
<i>Müslümanlar (Toplam)</i>	45	64
Genel Toplam	99	128

Kaynak: Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi Lübnan Parlamentosu’ndaki (Majlis al-Nuwab) 128 milletvekili, ülkedeki 17 mezhep gruplarının 10 tanesini içine alacak şekilde dağıtılmıştır. Taif Antlaşması’ndan sonra parlamentoda Hıristiyanlara verilen 64 sandalyenin dağılımı 34 Marunî, 14 Grek Ortodoks, 8 Grek Katolik, 5 Ermeni Ortodoks, 1 Ermeni Katolik, 1 Protestan ve 1 küçük azınlık; Müslümanlara verilen 64 sandalye ise, 27 Sünni, 27 Şii, 8 Dürzî, 2 Nusayri şeklinde dağılmaktadır. Bununla birlikte yapılan parlamento seçiminde 128 milletvekili koltuğu 26 seçim bölgesine paylaştırılmaktadır. 7 Haziran 2005’deki parlamento seçimlerinde görüldüğü üzere Müslümanlar seçmen oranının % 60,4’ünü, Hıristiyanlar ise %39’unu oluşturmaktadır. Lübnan İçişleri Bakanlığı’nın seçmen listelerine göre Sünniler %27,2 ile en fazla kayıtlı seçmene sahip mezhepsel gruptur. Sünnileri, %26,7 ile Şiiler ve %20,9 ile Marunî Hıristiyanlar takip etmektedir. Parlamento, 6 yıllık görev yapacak olan Sünni bir başbakanı ve Marunîlerden olan bir cumhurbaşkanı seçmekle yükümlüdür.

Hariri Suikastı Sonrası Lübnan: 14 Mart ve 8 Mart İttifakları

Lübnan'da 14 Şubat 2005'te işlenen Refik Hariri suikastı sonrası ülke içindeki siyasi gelişmeler ve uluslararası aktörlerin müdahaleleri iki rakip siyasi bloku ortaya çıkardı. Bunlar; 14 Mart İttifakı ve 8 Mart İttifakı'dır.

14 Mart İttifakı'nı oluşturan başlıca partiler şunlardır; Gelecek Hareketi (Tayyar Al Mustaqbal), Lideri: Saad Hariri- Sünni Müslüman; Lübnan Ketaib Partisi (Hizb al-Kataeb), Lideri: Emin Cemayel- Marunî Hıristiyan; İlerici Sosyalist Partisi (Hizb al-Taqaadummi al-Ishtiraki), Lideri: VelidCanbulat-Dürzî Müslüman ;Lübnan Güçleri (al-Quwāt al-Lubnāniyya), Lideri: Samir Caca- Marunî Hıristiyan.Bu dört parti dışında birçok ufak mezhepsel tabanlı parti ve bağımsızlar 14 Mart koalisyonunu desteklemektedir. Yine Marunî Patrik Nasrullah Sefir ve Lübnan Sünni Müftüsü ReşidKabbani bu ittifaka destek veren en önemli iki dini kanaat önderidir 14 Mart bloku aynı zamanda Hizbullah'ın Suriye'deki operasyonlarını şiddetle kınayan halk gösterilerini organize etmektedir⁵⁹.

8 Mart İttifakı'nı oluşturan başlıca partiler ise şunlardır; Hizbullah (Hizbullah), Lideri: Hasan Nasrallah- Şii Müslüman;Emel Örgütü (Harakat Amal), Lideri: Nebih Berri- Şii Müslüman; Ulusal Özgürlük Hareketi (Tayyar Al-Watani Al-Horr), Lideri: MişelAoun- Marunî Hıristiyan; Suriye Sosyalist Milliyetçi Partisi (al-Hizb al-Qawmi al-souri al-ijtima'i);Taşnak Partisi (Tashnag), Lideri: HagopPakradounian- Ermeni. Tevhid Partisi (Hizb al Tawhid) Lideri: ViamVehhab- Dürzi Ömer Kerame ve Selim Hoss gibi Sünni ileri gelenler ve birçok küçük parti de 8 Mart ittifakını desteklemektedir. Bu ittifak Suriyeli mülteciler konusunda mesafelidirler⁶⁰. “Batı yanlıları” veya “Suriye karşıtları” olarak adlandırılan 14 Mart Koalisyonu, Haziran 2005 Parlamento seçimlerinden zaferle ayrıldı. Saad Hariri liderliğindeki 14 Martçılar Refik Hariri suikastının yarattığı tepkisel siyasi atmosferi ve uluslararası konjonktürü de kullanarak parlamentoda 72 milletvekili elde etmeyi başardı. Aslında Suriye birliklerinin Lübnan'dan tamamen çıkarılması ve Fuad Sinyora başbakanlığında kurulan hükümetin Hizbullah'a da bakanlık vermesi ulusal bir uzlaşa için umut verdi. Fakat Lübnan içinde ve bölgede

---

⁵⁹ Nader, Sami, Lebanon's March 14 bloc takes stock on ninth anniversary. Elmonitor , March 12,2015,< <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/03/lebanon-march-14-movement-ninth-anniversary.html#>> (ErişimEkim 25,2015).

⁶⁰ Sharouf, Ayman SyriansbetweenMarch 8 and March 14: HumanitarianconsiderationshavedisappearedPeaceBuilding in Lebanon,Ekim 6, 2014. <http://www.mx.undp.org/content/dam/lebanon/docs/CrisisPreventionRecovery/SupplementArticles/Syrians%20between%20march%208%20and%2014%20ayman%20sharouf.pdf>< Erişim Ekim 24,2015).

gelişen olaylar bu umutların kısa zamanda yok olmasına yol açtı. 14 Martçıların iktidarda olduğu 4 yıl boyunca bu iki blok arasındaki gerginlikler gün geçtikçe siyasi ve güvenlik bunalımlarına dönüştü.

Hizbullah Lübnan Siyasal Sisteminde Oynadığı Rol

Taif Antlaşması sonrası silahlarını muhafaza hakkını elde eden Hizbullah, Lübnan siyasetinde önemli bir aktör olarak yükseldi. İran'dan aldığı destek, İsrail'e karşı gösterdiği direniş, topluma sağladığı çeşitli sosyal hizmetler ve Hasan Nasrallah'ın karizmatik kişiliği örgüte halk ve siyasi desteği sağlamıştır. Bununla beraber daha çok Lübnan Kuvvetleri ve Falanjist Parti'nin temsil ettiği radikal Hristiyanlar ve Hariri'nin başını çektiği liberal Sünnî Müslümanlar Hizbullah ile sürekli ayrı düşmüştür⁶¹. Bugün Hizbullah, 128 sandalyeli Lübnan parlamentosunda 23 milletvekili ve iki bakan ile temsil edilmektedir. Örgüt 157 beldede yönetime hakim olmuştur. Hizbullah'ın resmi yayın organı olan el-Menâr adında TV'si ve en-Nûr adındaki radyo istasyonlarıyla kamuoyunda da etkili olmaktadır. Her ne kadar, Hizbullah örgütü, Avrupalı devletler tarafından illegal bir örgüt olarak değerlendirilse de Hizbullah Lübnan siyasetine entegre olmuş yasal bir yapılanmadır. Hizbullah 2006'da İsrail'le yapmış olduğu savaş ve elde ettiği başarı örgütün Lübnan siyasetindeki gücünü daha da artırmıştır. Gerçekte İsrail, Lübnan ordusuyla değil Hizbullah'la savaşmıştır. Hizbullah'ın İsrail'le eşit kabul edilmesi Hizbullah'ın işine gelmiştir. Çünkü Hizbullah'ın bu durumu Lübnan'a egemen olmanın durumu olarak görülebilir.

18 aydır süren siyasi krizin çözümlendiği 22 Mayıs 2008 tarihli Doha Antlaşmasına göre, Hizbullah önderliğindeki muhalefet kanadının bakan sayısı 10'dan 11'e çıkarılmıştır. Yine bu antlaşmayla Hizbullah'ın silah kullanması ülke içi anlaşmazlıklar hariç, serbest bırakılmıştır. Ayrıca Hizbullah'a önemli kararları veto etme yetkisi verilmiştir. Bu sayede Hizbullah'ın Lübnan'daki konumu daha da güçlenmiş ve devlet içinde devlet konumuna yükselmiştir.

Hizbullah'ın Başar Esad rejimine destek vermesi ve muhaliflere karşı savaşması, toplumda ve bölgede kazandığı olumlu imajları ve statüsünü tartışmaya açmıştır. Örgüt Lübnan ordusunu ve merkezi yönetimini bypass ederek Suriye iç savaşının önemli aktörlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Lübnan'da Konfesyonel sistemin en önemli handikaplarından biri de şüphesiz, Hizbullah'ın Lübnan hükümetinden bağımsız olarak hareket etmesi ve dış operasyonlar yapmasıdır. Özellikle Suriye krizinde, Hizbullah'ın İran hükümetiyle birlikte, sivil halka karşı operasyon yapması, daha önce İsrail'e

---

⁶¹ Wilkins, H. The making of Lebanese foreign policy: Understanding the 2006 Hezbollah-Israeli War. Abingdon, Oxon: Routledge, 2013.

karşı yaptıkları savaşta aldıkları desteğin sorgulanmasına yol açmıştır⁶². Lübnan'da bulunan diğer önemli Şii gruplar Suriye'de yürütülen Hizbullah operasyonlarına karşıdırlar. Bunların en önemlilerinden biri de Ali Amin önderliğindeki Şii grubudur. Hizbullah'ın Lübnan'daki durumu, aslında Lübnan siyasal ve karar verme mekanizmasının ne kadar kırılğan ve zayıf bir kurumsallaşma olduğunun en önemli göstergesidir.

Sonuç

Karmaşık dinsel ve etnik yapısı nedeniyle, Lübnan bölgesi bütün Orta Doğu ülkelerinin bir özeti olarak görülebilir. Bu bağlamda Lübnan Orta Doğu çalışmaları yapan Batılı akademisyenler için bir laboratuvar imkanı sunmaktadır. Mozaik bir sosyal yapıdaki kompozisyonu tarih boyunca Konsosiyonel sisteme benzer feodal liderler(fiefdom or feudal lord) tarafından yönetilmiştir. Lübnan'da bu dinsel ve etnik yapı her zaman dış güçlerin bölgeye müdahale imkânı sunmuştur.18'inci ve 19'inci ve yüzyıllarda Osmanlıların Lübnan'da doğrudan denetim sağlama girişimleri, Britanya ve Fransa'nın müdahaleleri nedeniyle başarılı olamamasının nedeni de toplumun dış müdahaleye açık olmasından kaynaklanıyordu. Osmanlı'nın Birinci Dünya savaşından bölgeden çekilmesinden sonra, Orta Doğu ülkeleri ile olan ilişkileri Fransa ve İngiltere üzerinden yürüdüğü için, Türklerin son yüzyılda gelişen Arap devlet sistemleri üzerinde, özellikle Lübnan siyasal sisteminde doğrudan bir katkıları olmamıştır. Osmanlı döneminde kısmi olarak korunan ortak yaşam alanı olan Lübnan halkı, Fransa'nın Büyük Lübnan projesinin temel gayesi Lübnan'ı Hristiyanların çoğunlukta olabileceği en geniş sınırlara ulaştırmaktı. Fransız manda sistemi süresince, Lübnan Fransız valiler tarafından yönetilmiştir. II. Dünya savaşı sonucunda ise, Fransızlar bölgeyi terk etmiştir. Bunun sonucu olarak da, ülke kendine has bir siyasal sistem kurmuştur. Fakat toplumda güçlü dini ve milli kimliklerin siyasal talepleri ve merkezde güç mücadelesi vermeleri nedeniyle, ülkede sivil savaşların önüne geçilememiştir. Bütün güçlülere ve ölümcül sivil savaşlara rağmen, Lübnan'da kurulan esas teşkilatı ve parlamenter sistem üzerinde oturan sistem, Orta Doğu demokratik rejimleri konusunda ayırıcı ve çarpıcı bir deneyim sunmaktadır.

Lübnan da siyasi kavgalara bakıldığında, sivil savaşların çoğu Hristiyan Marunî birbirinin arasında geçtiği görülür. Diğer çatışan grup ise Şii örgütlerinden Emel ve Hizbullah arasında geçtiği görülmüştür. İç savaşların sürekli olması Lübnan nüfusunu ve sosyal ve siyasal gelişimini aşağıya çekerek

---

⁶² Yacoubian, M. Regional dynamics of the Syrian uprising: The impact on Lebanon and Hezbollah. & United States Institute of Peace, 2011.

zayıflamasına yol açmıştır. Diğer taraftan dışarı göçen Lübnanlıların iç savaşa mali destek vermeleri siyasi kavgaların ve sivil savaşın sürekliliğini sağlamıştır. Sivil savaşların sürekli olmasının diğer nedeni de Lübnan'da dini ve etnik kimliklerin güçlü olması siyasal yapıda her zaman bir güç mücadelesini doğurmasıdır. Özellikle Filistinli mültecilerin Lübnan'a yerleşmeleri, Arap-İsrail çatışmasını bu ülkeye taşımış, bölgesel güçler olan İsrail, Suriye ve büyük güçlerden Fransa ile ABD arasında bir güç mücadelesi alanı olarak görülmüş, istikrarsızlık ve sivil savaş uzun vadeli çatışmaya dönüşmüştür. Savaşların sonucunda Lübnan siyasal sistemi kendini revize etmek zorunda kalmıştır. Örneğin, Taif antlaşmasından sonra cumhurbaşkanlığının gücü aşağıya çekilmiş, buna karşın başbakanın gücü artırılmıştır. Fakat yeni bir cumhurbaşkanı seçilememesi sistemin krizde olduğunu gösteren en önemli göstergelerden biridir.

Hariri suikastı sonucunda 8 Mart ve 14 Mart koalisyonları oluşmuştur. Fakat Hizbullah'ın İsrail'le savaşı ve Suriye yürüttüğü askeri operasyonlar, Lübnan'da merkezi hükümeti oldukça zayıflatmıştır. Bugün Lübnan'daki çok parçalı yapı içerisinde Mişel Süleyman, Nebih Berri, Necip Azmi Mikati, Hasan Nasrallah, Saad Hariri, Velid Canbolat, Emin Cemayel, Mişel Avn ve Samir Caca gibi isimler öne çıkan isimler olsa da siyasal sistemin güçlenmesine katkıları çok sınırlıdır. Fakat emperyalizmden doğan bir ülke olarak Lübnan'ın her ne kadar siyasal sisteminde değişim ve sürekliliği varsa da, kırılğan ve zayıf yapıdaki kurumsallığı sorgulanabilir.

Arap Baharı ile ortaya çıkan savaş sonrası yeni esas teşkilatının kurumu ile ilgili Irak'ta ve Suriye de tartışılan Lübnan modeli, bu ülkelerde uygulanması halinde hem önceki sistemin çökmesini hem de daha da istikrarsızlaştırması ile sonuçlanabilir. Karşılaştırmalı esas teşkilatı analizi toplumsal ve siyasal yapılar dikkate alınarak yapılsa Lübnan'ının bir siyasal model olamayacağı daha da net bir şekilde ispat edilecekti. Çalışmamızın sınırlarını aşan bu varsayım bir sonraki çalışmalar için bir öneri olarak alınabilir.

Kaynakça

- Abu-Husayn, Abdul-Rahim, *The View from Istanbul: Lebanon and the Druze Emirate in the Ottoman Chancery Documents, 1546-1711*, London: Centre for Lebanese Studies in association with I.B. Tauris Publishers, 2004.
- Acar, İrfan C. *Lübnan Bunalımı Ve Filistin Sorunu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Ayhan, Veysel ve Tür, Özlem *Lübnan: Savaş, Barış; Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*. Dora Yayınları, 2009.

- Buzan, Barry, and Wæver, Ole. *Regions and powers: The structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Çandar, Cengiz *Direnen Filistin*, İstanbul:Yalçın Yayınları, 1984.
- Cobban, Helena *The making of modern Lebanon*. Boulder, Colo: Westview Press,1985.
- Collier, Paul, and AnkeHoeffler, *On Economic Causes of Civil War*. Oxford: University of Oxford Centre for the study of African economies, 1998.
- Collings, D. *Peace for Lebanon?: From war to reconstruction*. Boulder: Lynne Rienner Publishers. 1994.
- Demirci, Sevtap. *Strategies and Struggles: British Rhetoric and Turkish Response: the Lausanne Conference 1922 - 1923*. İstanbul: The Isis Press, 2005.
- Ekinci, Ekrem Buğra “Lübnan Esas Teşkilat Tarihçesi”. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt.31, s3, 1988.
- Erskine, Steuart, *King Faisal of Iraq: An Authorized and Authentic Study*. London, 1933.
- Farah, Caesar E., *The Politics of Interventionism in Ottoman Lebanon (1830-1861)*, New York & London. I.B Taurus & Co Ltd., 2000.
- Haffar, A. R. *France in the establishment of Greater Lebanon: A study of French expansionism on the eve of the first World War*, 1961.
- Hudson, Michael C., “The Palestinian Factor in The Lebanese Civil War”. *Middle East Journal*, Cilt 32 Sayı 3. 1978.
- Joffre, A. *Le mandat de la France sur la sSyrie et le grand -Liban*. S.l.: Gale, Making Of Modern La. 2013.
- Johnson, Michael. *All Honourable Men: The Social Origins of War in Lebanon*. Oxford: Center for Lebanese Studies, 2001.
- Kedourie, Elie, *In the Anglo-Arab Labyrinth: The McMahon-Husayn Correspondence and Its Interpretations, 1914-1939*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
- Khalîfa, I. A. *Desétapes décisives dans l'histoire du Liban*. Beyrouth: Selbstverl, 1997.
- Kızıltoprak, Süleyman & Özşahin, Lütfü *Lübnan, Uluslararası Hak İzleme Merkezi*, İstanbul, Rapor no:10, 2013.
- Klaus, Dorotheé. *Palestinian Refugees in Lebanon: Where to Belong?* Berlin: Schwarz, 2003.
- Lawrence, T Edward, *Revolt in the Desert*, New York: George H. Doran Company, 1927.
- Longrigg, Stephen H. *Syria and Lebanon Under French Mandate*. London, New York: Oxford University Press, 1958.
- Makdisi, Samir & Sadaka, Richard *The Lebanese Civil War, 1975-1990*, American University of Beirut Institute of Financial Economics Lecture and Working Paper Series, No.3, sa.9, 2003.
- Makdisi, Ussama S. *The Culture of Sectarianism: Community, History, and Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon*. Berkeley, Calif: University of California Press, 2000.
- Masters, B. A. *The Arabs of the Ottoman Empire, 1516-1918: A social and cultural history*, Cambridge University Press, 2013.
- Nader, Sami, “Lebanon’s March 14 bloc takes stock on nineth anniversary”. *Al monitor*, March 12,2015,< <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/03/lebanon-march-14-movement-ninth-anniversary.html#>> (Erişim Ekim 25,2015).
- Odeh, B.J. *Lübnan`da İç Savaş*. İstanbul: Belge Yayınları, 1986
- Sadat, Deena R. *Urban Notables in the Ottoman Empire: The Ayan*. , 1969.
- Salamey, Imad, “Failing Consociationalism in Lebanon and Integrative Options”, *International Journal of Peace Studies*,Volume 14, Number 2, Autumn/Winter 2009.
- Salamey, Imad, “The Crisis Of Consociational Democracy In Beirut: Conflict Transformation and Sustainability Through Electoral Reform”, basılmamış çalışma < https://www.academia.edu/8918053/The_Crisis_of_Consociational_Democracy_in_Beirut> Erişim
- Salamey, Imad, and Tabar, Paul ,*Consociational Democracy and Urban Sustainability : Transforming the Confessional Divides in Beirut*. U.K., Routledge, 2008.

- Salamey, Imad. *The Government and Politics of Lebanon* Taylor / Francis, London and New York, 2014
- Salibi, Kamal S. *A House of Many Mansions: The History of Lebanon Reconsidered*. Berkeley: University of California Press, 1988.
- Sharouf, Ayman *Syrians between March 8 and March 14: Humanitarian considerations have disappeared Peace Building in Lebanon*, Ekim 6, 2014. <http://www.mx.undp.org/content/dam/lebanon/docs/CrisisPreventionRecovery/SupplementArticles/Syrians%20between%20march%208%20and%2014%20ayman%20sharrouf.pdf> < Erişim Ekim 24,2015).
- Shehadi, Nadim, and Dana H. Mills. *Lebanon: A History of Conflict and Consensus*. London: Centre for Lebanese Studies in association with I.B. Tauris, 1988.
- Theroux, Peter, *Kayıp İmam Musa Sadr*. İstanbul: Akademi Yayınları, 1992.
- Wilkins, H. *The making of Lebanese foreign policy: Understanding the 2006 Hezbollah-Israeli War*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2013.
- Winslow, Charles *Lebanon, War and Politics In A Fragmented Society*. Londra ve New York: Routledge, 1996.
- Yacoubian, M. *Regional dynamics of the Syrian uprising: The impact on Lebanon and Hezbollah* United States Institute of Peace, 2011.
- Yeşilbursa, B K. *The Baghdad Pact: Anglo-American Defence Policies in the Middle East, 1950-1959*. London: Frank Cass, 2005.